



Irenos Veisaitės padėkos kalba per Getės medalio įteikimą Veimare 2012.08.28

Epigrafas: „Kiekvienas žmogus yra bedugnė; svaigsta galva, kai į ją pasižiūri.“
Georgas Biuchneris. „Voicekas“.

Šitas svaigulys pažvelgus į žmogų, gal tiksliau į jo sąmonę, atsiranda ir šiandien, praėjus nuo „Voiceko“ parašymo beveik 200 metų.

Mano gyvenimas prasidėjo turbūt sunkiausiu ir žiauriausiu pastarųjų šimtmečių laikotarpiu Europoje – tai yra XX a. pirmoje pusėje, tarpukaryje, kada įsigalėjo totalitariniai režimai – komunizmas, nacizmas, fašizmas, kada vyko Antrasis pasaulinis karas ir negirdėto masto masinės žmonių žudynės. Tautos patyrė neišpasakytas kančias karuose, holokauste ir gulage. Viešame gyvenime buvo sutryptos visos judeo-krikščioniškos, humanistinės civilizacijos vertybės, moralė. Tuo laiku likti žmogumi, išsaugoti savo vertybes, orumą ir tapatybę, buvo vienas sunkiausių ir pavojingiausių uždavinių, ypač Centrinėje ir Rytų Europoje. Bet koks pasipriešinimas viešpataujančiai ideologijai buvo baudžiamas įkalinimu konclageriuose ar tiesiog mirtimi. **XX a. buvo tikras žmogiškumo išbandymo metas.**

Bet kodėl mes ir XXI a. nuolat prisimename, kalbame, ginčijamės dėl XX a.? Juk jis jau yra pasibaigęs. Tačiau pasibaigė jis tik **chronologiškai**, jis turi savo tąsą ir pasekmes XXI amžiuje. Anot profesorės Aleidos Assmann, Europos istorinė atmintis liko suskaldyta, ypač holokausto, gulago ir II pasaulinio karo klausimais. Europa sunkiai skinasi kelią į vienybę, be kurios taiki ateitis yra sunkiai įsivaizduojama. Pažvelgę į modernų žmogų mes ir vėl matome bedugnę: prarastos daugelis pamatinių vertybių, mūsų „likvidžiame pasaulyje“ įsigalėjo, anot profesoriaus Baumano, „nuolatine kaita“. Ištikimybė, garbė, dora, atjauta tapo tuščiais žodžiais. Pati būdama XX a. žmogumi, dar gyvenančiu ir XXI amžiuje, aš bandau suvokti mano amžiaus egzistencines pasekmes šiandien. Koks yra tas žmogus, tapęs XX a. tragedijų vykdytoju, liudininku ar auka ir kokia jo palikuonių dalia? Bandysiu pažiūrėti į tą klausimą per savo asmeninę prizmę.

Kaip jau minėjau, gimiau aš tarpukaryje, laikinojoje Lietuvos sostinėje Kaune, pasiturinčioje Lietuvos žydų šeimoje. Mano tėvai buvo sekuliarūs, jų religija buvo humanizmas ir tolerancija. Abu mokėsi Vokietijoje. Mūsų namuose rinkdavosi įvairių tautybių žmonės. Skambėjo lietuvių, rusų, vokiečių, prancūzų, jidiš ir lenkų kalbos. Turėjau laimingą, nerūpestingą vaikystę.

Griūtis prasidėjo pirmos sovietinės okupacijos metais ir pasiekė savo tragišką kulminaciją per II pasaulinį karą, kai nacistinė Vokietija okupavo Lietuvą. Holokauste žuvo mano motina, seneliai, dėdės ir tetos... Pati kasdien žiūrėjau mirčiai į akis.

Tačiau, lyg per stebuklą, o iš tiesų per sutiktų žmonių gerumą ir pasiaukojimą likau gyva. Humanistinė Europos kultūra, tame tarpe ir vokiečių, kurią paveldėjau iš savo tėvų ir mokytojų, net sunkiausiais laikais, apsaugojo mane nuo gresiančių pavojų – neapykantos ir keršto užkrato. Štai tik vienas pavyzdys: būdama Kauno gete lankiau pagrindinę mokyklą, kurioje mes mokėmės ir Šilerio baladžių „Ikaitas“, „Taurė“, „Pirštinė“, „Polikrato žiedas“ ir kitas. Visuotinos žūties ir neįsivaizduojamo žiaurumo akivaizdoje skambėjo kilnūs Šilerio žodžiai apie draugystę, ištikimybę, pasiaukojimą... Tai padėjo išsaugoti viltį, kad žmoniškumas ir atjauta dar egzistuoja.

Kitas pavyzdys: 1943 metų lapkričio mėn. mane iš Kauno geto išgelbėjo mano tėvų draugai, Bagdonavičių ir Strimaičių šeimos, kiek vėliau mano antra motina tapo p. Stefanija Ladigienė, pati turėjusi 6 vaikus ir dėl manęs rizikavusi visos savo šeimos gyvybe. Ji buvo generolo Kazio Ladigos našlė. Jos vyras buvo suimtas dar pirmuoju sovietmečiu ir sušaudytas Rusijoje 1942 metais. Ponios

Ladigienės namuose man teko patirti tikrą žmogiškumą, tikrą artimo meilę. Šito reikšmę mano pasaulėjautai įvertinau tik žymiai vėliau. Supratau, kad ta sutikta meilė ir pasiaukojimas išgelbėjo mane ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai. Kai manęs vienuolis pranciškonas, kunigas Arūnas Peškaitis 2008 metais paklausė, ką mano gyvenime reiškia holokaustas, atsakiau: „jis išmokė mane užjausti ir suprasti kitus, niekad niekam nepadaryti to, kas buvo padaryta man; suprasti, kad norint toliau gyventi, reikia išmokti mylėti ir atleisti.“

Ir štai dabar aš esu Veimare, vokiškojo „Audros ir veržimosi“, Veimaro klasikos, švietimo ir humanizmo lopšyje. Esu pirmą kartą Getės ir Šilerio mieste, mieste, iš kurio sklido šviesa, viltis, tikėjimas žmogumi. Ir stebėdama XXI amžių, klausiu savęs, kas paims viršų, ar žmogaus ir tautų egoizmas, godumas, siekimas valdžios ir pinigų, ar žmogaus sąžinė, orumas, dora?

Visą gyvenimą mane lydėjo Getės Fausto problemos. Deja, man kaip ir Faustui nepavyko jų išspręsti. Atrodė, kad pasaulyje triumfuoja Mefistofelis, kad Faustas pasmerktas amžinoms kančioms pragare, o mes, nepasimokę iš tragiškos XX a. patirties, stovime ant bedugnės krašto. Ir šiandien dar daug kur pasaulyje žmonės badauja, kariauja, vyksta masinės žudynės, viešpatauja neapykanta. Labai dažnai prisimenu Šilerio žodžius iš jo „Dainos apie varpą“ („Jedoch der schrecklichste der Schrecken, // Das ist der Mensch in seinem Wahn“.)

Tačiau ar dar turime viltį, kad žmogus ir pasaulis taps teisingesni? Atsakymo nežinau. Laikantis „Fausto“ viltis yra ir kartu jos nėra. Jos nėra, nes priešmirtinė aklo Fausto vizija, kad „laisvi žmonės“ dirba ir kuria laisvoje žemėje yra tik jo iliuzija. Ir kartu ta viltis yra, nes Faustas lieka išganytas, jį priima dangus. „Kas nuolat ieško ir nerimsta, tas išganytas bus“ – dainuoja angelų choras. Gal tai mano iliuzija, bet aš noriu tikėti, kad XXI a. žmogus nepasiduos postmodernistinio pasaulio nihilizmui, kad grįš prie pamatinių vertybių, kurias skelbė Lesingas, Getė ir Šileris. Viltį šiandien palaiko ir Vokietija, atsiremianti į savo humanistinį paveldą, rodydama pavyzdį ir kitoms tautoms, ir pavieniams individams kaip dorotis ir spręsti tragiško XX a. palikimo klausimus XXI a.

Norėčiau tikėti, kad mes, kaip ir Faustas, nenuilstamai ieškodami, tobulėsime ir mums taip stipriai nebesvaigs galva žvelgiant į mūsų sąmonės gelmes.

Savo paskutiniame monologe Faustas tvirtina, kad tik tas vertas laisvės ir gyvybės, kas nuolat už jas kovoja.

Baigdama savo trumpą padėkos žodį, dar norėčiau širdingai padėkoti Getės institutui už tokį aukštą apdovanojimą – Getės medalį, taip pat už mūsų ilgametį bendradarbiavimą, ypač su Getės institutu Lietuvoje. Sunku pervertinti tą nuoširdžią pagalbą, kurios sulaukėme iš p. Martino Waelde's, p. Irmtraut Hubatsch ir dabartinės Getės instituto Lietuvoje direktorės p. Johannos Keller, ypač Thomo Mann'o kultūros centrui Nidoje.

Jei turėčiau daugiau laiko, dar daug ką paminėčiau. Mano didžiausia padėka ir Getės instituto centrui Miunchene, jo darbuotojams, kurie suteikė man galimybę susitikti su mano kolegomis iš Kazachstano ir Bosnijos, režisieriumi Bulatu Atabajevu ir rašytoju Dževadu Karahasanu.